

הלכות פסח תסמ"ת

שנו

התורה ונראה מדבריו שמצות התורה הן עליו למורה מה שאין כן בזמן הזה כשאומר על גודל הזמירות וחומרות יתירות כמה טורח אין איסור בדבר:

תע שהבכורות מתענין בערב פסח ובו מ' סעיפים:

א נוהגין הבכורות להתענות^א ולהשלים^ב בכל ערב פסח זכר לנס שנצולו ממכת בכורות^ג ומתענין אפילו הבכור מאב בלכר^ד או מאם בלכר^ה שבכולם היתה המכה^ו שכולן נקראין בכורות הבכור מאב נקרא בכור לנחלה וירושה^ז והבכור מאם נקרא בכור לענין פדיון הבן^ח ואף בכור מאם שהוא כהן או לוי שאינו נקרא בכור לענין פדיון הבן שהרי הוא פטור מפדיון^ט אף על פי כן צריך להתענות^י שמכל מקום בכור הוא אלא שהתורה פטרתו מפדיון^{יא}:

ב אשה שהפילה נפל ואח"כ ילדה בן קיימא^{יב} אף על פי שאותו הבן אינו נקרא בכור לענין פדיון^{יג} שהרי אינו פטר רחם שכבר נפטר רחמה^{יד} מכל מקום הרי הוא בכור לענין נחלה^{טו} וצריך להתענות לפיכך אם נולד לאב זה בן קיימא כבר מאשה אחרת ואם כן בן זה אינו בכור לא לנחלה ולא לפדיון אין צריך להתענות^{טז}:

ג יש מי שאומר^{יז} שגם הנקיבות בכורות מתענות שגם בהם היתה המכה^{יח} ואין נוהגין כן^{יט} במדינות אלו וכן בכתיים שאין בהם בכור אין גדולי הבית מתענין^כ אע"פ שגם בהם היתה המכה^{כא} דכיון שעיקר תענית הבכורות אינו אלא מנהג לא נהגו להחמיר כל כך^{כב} מפני שעיקר ההתראה והמכה הכתובה בתורה בפירוש לא היתה אלא על הבכורים הזכרים^{כג}:

ד נוהגין שהאב מתענה תחת בנו הבכור כשעדיין הוא בכור קמין^{כד} עד שיגדל^{כה} ואז יתענה הוא בעצמו^{כו} ומי שיש לו שני בנים קמנים ושניהם בכורות הראשון הוא בכור לאביו והשני בכור לאמו הרי תענית האב עולה בעד שניהם^{כז}:

ה וכל זה כשאין האב בכור אבל אם הוא בכור וצריך להתענות בעד עצמו אין תעניתו עולה בעד בנו אלא האם מתענה תחת בנה הקמין עד שיגדיל^{כח}.

א מסכת סופרים פ"א הל"ג תוס' קה, א ד"ה רב ששת.
ב רא"ש פ"י ס' יג. מרדכי פרק ע"פ (ל, תע"ד). מור וש"ע פ"א.
ג דק יעקב סק"ד, בשם שו"ת מהר"ל ס' קנו (קעג). וראה לעיל ס' רטנז ס"ב.
ד מור. לבוש פ"א.
ה ד ראב"ה סוף ס"ו תקנה, הובא בפור, לגרסת הבי"ה, ש"ע שם.
ו ח ראב"ה שם, הובא בגרסה מיימנות פ"ו אות כ, ומור, לגרסה המובאת בב"ה. ש"ע שם.
ז ח ראב"ה שם, הגהות מיימנות שם. מור. לבוש פ"א.
ח ז חק יעקב סק"ב.
ט ח ב"ח ריש ה"י, ח"י שם.
י ח ראה בכורות מו, א. מור וש"ע י"ד ס' שה ס"ה.
יא י ש"ת תהור"ל ס' ד, ח"י שם.
יב יא ראה בכורות ד, א לענין כתיים ולויים בכלל שלומיים מק"ו, וראה שם מו, א לענין בן ליה שלומיים מ"פטר רחם".
יג יב ת"א ריש ה"י.
יד יג משנה בכורות מו, א. מור וש"ע י"ד ס' שה ס"ב.

יד רש"י שם מורה הבא.
טו משנה שם. מור וש"ע הל"ג רנו ס' מ"א שם.
טז משנתנו רמ"א שם.
יז אגודה פ"י ס' צא. ש"ע פ"א בשם יש מי שאומר.
יח יח ראה שג"ר יד, ג.
יט יט דרכי משה ס"ק א, בשם מהר"ל הל' קרב פסח (ע' נ: ואולי ... דלא צריך). רמ"א ס"א.
כ כ ראב"ה ח"ב ס' תקנה בסופו. מור. מהר"ל ודרכי משה שם. לבוש פ"א.
כא כא ראה פס"ר פ"י. מדרש תהלים עה, יג. רש"י עה"ת שבות יב, ל.
כב כב ראב"ה ומור ולבוש שם.
כג כג לבוש שם.
כד כד הלכות ומנהגי מדרש ס' כ אות ג. מהר"ל הל' קרב פסח (ע' נא). רמ"א ס"ב.
כה כה רמ"א שם.
כו כו לבוש ס"ב.
כז כז ח"י סק"ו.
כח כח דרכי משה ס"ק ב. רמ"א שם. לבוש שם.

ויש אומרים⁶⁶ שאין האם צריכה להתענות שתענית האב עולה גם בעד בנו כיון שתענית זה אינו אלא לזכר לנס וזכרון אחד עולה לבאן ולבאן? ויש לסמוך על דבריהם במקום צער וכל שכן אם היא מעוברת או מניקה⁶⁷.

ואף אם אין לה בעל שיתענה בעד בנו אינה צריכה להתענות אם היא מעוברת או מניקה ויש לה צער מן התענית וכן יולדת כל שלשים יום⁶⁸ אף שאין לה צער ומכל מקום אם התענית כבר פעם אחת בעד בנה⁶⁹ והיה או כדעתה לנהוג כן לעולם⁷⁰ עד שיגדל בנה הרי תענית זה עליה כגדר וצריך להתירה על ידי שאלה וחורמה:

ז הבכורות אומרים עננו בשומע תפלה בתפלת המנחה⁷¹ ואם עשרה בכורות מתפללין ביהוד ואחד מהם ש"ץ מחזיר התפלה יאמר עננו בשומע תפלה⁷² כדון תענית יחזירי⁷³ ומכל מקום לכתחלה טוב שלא יהיה הבכור ש"ץ כשעשרה בכורות מתפללין יחד כי יש אומרים⁷⁴ שאין נכון להזכיר התענית בצבור בחזרת התפלה כיון שהוא חודש ניסן עיין סי' תכ"ט⁷⁵:

ז אם חל ערב פסח בערב שבת מתענין הבכורות בו כיום⁷⁶ אבל אם חל בשבת נדחה ליום ה' שלפניו⁷⁷ ואם קשה להם התענית כיום ה' כיון שבלילה בורקין את החמץ ואין רשאים לסגור קודם הבדיקה⁷⁸ ויש להם הרבה חזרים לבדוק וכולם למעום מעט קודם הבדיקה שלא אסרו אלא סעודה⁷⁹ (ושעור מעימה עיין סי' רל"ב⁸⁰) או יצוו לאחר לבדוק⁸¹ והם יאכלו:

ח במקום שאין שם מנהג ידוע יכולין הבכורות לאכול על סעודת מצוה⁸² ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה⁸³.

אבל במדינות אלו כבר נהגו להחמיר⁸⁴ לפיכך מי שרוצה לאכול על סעודת מצוה צריך להתירו לו על ידי שאלה וחורמה⁸⁵ דכיון שהתענה פעם אחת בערב פסח והיה או כדעתו לנהוג כן לעולם אף שאו לא היתה סעודת מצוה בעיר מכל מקום מן הסתם התענה על דעת המנהג וכיון שהמנהג הוא שלא לאכול על סעודת מצוה אם כן נעשה זה המנהג עליו כגדר כיון שהיה או כדעתו לנהוג כן לעולם והמחמיר שלא לאכול אף על ידי שאלה וחורמה תבוא עליו ברכה.

כט הלכות ומנהגי מרח"ש סי' קמא אות ב. והחרי"ק שם. מסה משה סי' תקסא. מ"א סק"ב.

ל ח"י סק"ה.
לא מ"א שם.

לב אליה זוטא סק"ג.
לג מ"א שם.

לד ראה שו"ע י"ד סי' ריד סי' א. לעיל סי' תסח סי' יג.
לה הנזות מנהגים סי' קמב אליה זוטא סק"א.

לו שו"ע נוסח הגדולה. אליה זוטא שם. ח"י סק"א.
לז פריח סוף סי' א.

לח עולות שבת סי' רכ. מ"א כאן רש המינים ושם סק"ד.

לט מניקה מ.
מ פריח סי' ב. ח"י סק"ד.

מא רוקח סי' ער. תרומת הדשן סי' קכז. שו"ת מרח"ל סי' קנה. שו"ע סי' כשמ יש אומרים. רמ"א סי' ב.

וראה לק"ש ח"ו ע' 66. שלחן המלך ח"ב ע' סב.
מב כדלעיל סי' תלא סי' ה.

מג מרח"ל ח"י ערב פסח (ע' נא). כ"ח סוף סי' תלא.
מ"א שם סי' ד. וראה גם לעיל סי' תלא סי' ה.

מב שו"ת מכת"ש.
מד מימנו זה בשו"ע לא הגיע ליריגו, וראה שו"ע שם סי' ג (פת ער בבצעה ומירות). לעיל סי' רפז סי' ד.

מה והחרי"ק שם. מ"א סק"א. ח"י סק"ד. וראה לעיל סי' תלב סי' א. שם שנגד מצוה בו יותר מכלולו נכון שידוק הוא בעצמו לפחות חדר אחד או זווית אחת.

מו וכבר נתפשט המנהג להשתתף בסעודת מצוה של כיום נוספת ובה נפקת התענית (ראה לק"ש ח"ו ע' 67. אוצר מנהגי הב"ד ניסן ע' פפ"ז).

מז שו"ת מרח"ש ח"ו סי' ג. עולת שבת.
מח מ"א שם.

מט חשמונרת הפריח סי' ב. והשו"ת ביניד סי' ריד סק"ב.

הלכות פסח תעניתא

שומ

אבל בעלי הברית דהיינו המוהל והסנדק ואבי הבן כיון שיום טוב שלהם הוא^א יכולין לאכול (אף בלא שאלה וחרטה) על ידי שילוו התענית ויפרעו תענית אחר^ב לאחר הפסח^ג (וא יתירו הנדר^ד) על ידי שאלה וחרטה ומי שמתענה בעד בנו אף שאינו מבעלי הברית יכול לאכול על המילה^ה על ידי שאלה וחרטה:

ט מי שהוא איסטמיס^ו כל כך שאם יאכל ביום לא יוכל לאכול בלילה מצה לתיאבון^ז יש לו להתענות בערב פסח^ח כדי שיאכל מצה לתיאבון בלילה^ט לקיים מצות בערב תאכלו מצות^י לתיאבון^{יא}:

תעא בערב פסח אחר שעה עשירית אסור לאכול פת וכו' י"ד סעיפים:

א כל אדם^א אף שאינו איסטמיס אסור לו לאכול פת^ב דהיינו מצה עשירה^ג (כמו שיתבאר^ד) מתחלת שעה עשירית^ה בערב פסח עד הלילה^ו כדי שיאכל מצה בלילה לתיאבון^ז ובין שהיום ארוך ובין שהיום קצר לעולם אסור לו לאכול מתחלת רביעי יום האחרון^ח עד הלילה ואפילו להתחיל קודם שעה עשירית אסור אם יודע שתמשוך סעודתו עד תוך שעה עשירית^ט:

ב אבל מותר לאכול^א מעט פירות^ב או מעט ירקות^ג בין חוץ בין מבושלן^ד או מעט תבשיל העשוי מהמשת המינים^ה שנתבשלו במי פירות^ו להנודגין היתר במי פירות^ז או מעט בשר^ח ודגים^ט וגיבנה וביצים^י וכן שאר כל המינים שלא אסרו אלא פת בלבד^{יא} שסועדת את הלב שנאמר^{יב} ולחם לבב אנוש יסעד ומכל מקום לא התירו משאר המינים אלא מעט אבל לא ימלא כריסו מהן^{יג}.

וכן יכול לשתות כל המשקין חוץ מיין שלא ישתה ממנו מעט^{יד} מפני שהוא סועד את

ח נגרא שם ורש"י ר"ה ומשום. מור וש"ע שם. וראה תוס' שם ד"ה דילמא.
ט ראה פ"ה המשינות להרמב"ם פ"י מ"א. וז"א סק"א. פור"ח ס"א.
י נגרא דף קו ע"ב. מ"א שם.
יא בריתא נגרא דף קנז. ב. מור וש"ע ס"א.
יב רב אמי שם, לפרוש רש"י שם ר"ה אבל רשב"ם שם ר"ה תרומא, ר"ף שם (כג, א), ורמב"ם פ"ו ד"ב. מור וש"ע שם.
יג רב יצחק שם. מור וש"ע שם.
יד ח"י סק"ג.
טו רב אמי שם, לפרוש הרא"ש פ"ו ס' יט, ובש"ת כלל ד' ס' ה. וראה לקמן ס"ח (בני מצה שנתפרדה ונתבשלה) החילוק בין תבשיל למצה עשירה (ורע"ל ס"א).
טז ח"י סוף סק"ב.
יז ראה לעיל ס' תמב ס"ז.
יח בריתא שם. רשב"ם שם. מ"א ס"ק ב.
יט מ"א שם.
כ כלבו ס' מג. ח"י שם.
כא ח"י סק"ב.
כב תהלים קד, מג.
כג רמב"ם שם. מור וש"ע שם.
כד תוס' ברכות לה, ב ר"ה אלא. מרדכי שם רמז קוב. ש"ע ס"א.

ג חזו השני כה. אליה זוטא סק"ג. ח"י סק"ד. וראה גם לעיל ס' רמז ס"ז (לענין ערב שבת). לקמן ס' תעג ס"ד (לענין להסתפר בימי הספירה).
נא ראה ש"ע ס' תקנא ס"ב.
נב חזו השני שם. אליה זוטא שם. ח"י שם.
נג ראה לעיל ס' תמב ס"א וס"א.
נד ח"י שם.
נה אליה זוטא שם. ח"י שם.
נו נגרא דף קח, א. מור וש"ע ס"ג.
נז רש"י שם ר"ה לא. מ"א סק"ג.
נח נגרא שם. מור וש"ע שם. וראה תוס' שם ר"ה רב ששת.
נט מור וש"ע שם.
ס שנות יב, יד.
סא לכוז ס"ג.

סימן תעא

א טור. לכוז ס"א.
ב כ"י ר"ה ומ"ש רבנו כלל. לכוז שם.
ג מור וש"ע ס"א. וראה לעיל ס' רמז ס"ט, שבשאר ערב שבת אינו נמנע כיון שהוא בלי קביעות סעודה.
ד תוס' צ"ב, ב ר"ה לא. רא"ש פ"י ס' א.
ה סוף ה.
ו חזו"ת צ"ב, ב ונגרא ק, ב. מור וש"ע שם.
ז משנה שם.